

گزیده مقاله‌شناسی توصیفی

تابستان ۱۳۷۸

به کوشش نگین شهری

□ (روزنامه‌ها

✓ آفرینش، شماره ۵۵۹، مرداد ۱۳۷۸.

آیا کودکان این نمایش را دوست ندارند؟!
گفت‌وگو با «شهرام کرمی»، نویسنده و کارگردان
نمایش «شهر آدم، شهر حیوان»
مصاحبه‌کننده: نگار باباخانی

✓ آفرینش، شماره ۵۶۷، مرداد ۱۳۷۸.

یک نمایش کودکانه یا سنتی؟
گفت‌وگو با «مینو زاهدی» کارگردان نمایش «زاغ و
گرگ و شغال»
مصاحبه‌کننده: نگار باباخانی

گفت‌وگو «مینو زاهدی» از سال ۱۳۶۸ به طور جدی
کار نمایش را شروع کرده و در سال ۱۳۷۷ نیز
نمایش «دایره مضحک» را به عنوان بازیگر، نویسنده
و کارگردان به روی صحنه برده است. نمایش «زاغ و
گرگ و شغال» براساس داستانی از کلیله و دمنه،
توسط «تیمور قهرمان» نوشته شده و «مینو زاهدی»
هم آن را کارگردانی کرده است.

داستان نمایش، درباره شتر پیر و خسته‌ای است
که از کاروان تاجری جدا می‌شود و به جنگل سبزی
می‌رود. زاغ و گرگ و شغال، او را تشویق می‌کنند که
در جنگل بماند و دست از خدمت آدمیزاد و زندگی در
صحرا بردارد. شیر هم با ماندن شتر در جنگل
موافقت می‌کند. روزگار می‌گذرد و شتر، خوش و
خرم است تا اینکه در جنگل قحطی می‌شود. زاغ و
گرگ و شغال که همه بشه پس مانده غذای شیر را
می‌خورند، تصمیم می‌گیرند شیر را وسوسه کنند تا
شتر را شکار کند و...

این نمایش، برای گروه سنی کودک و نوجوان
اجرا شده است. بازیگران نمایش، از هنرجویان
کانون تئاترخانه فرهنگ حافظیه هستند. موسیقی

گفت‌وگو «شهرام کرمی» متولد ۱۳۵۱ و
فارغ‌التحصیل رشته ادبیات نمایشی و دانشجوی
کارشناسی ارشد در رشته کارگردانی تئاتر است.
وی در سال ۱۳۷۱ با چند تن از هم‌دوره‌ای‌های
دانشکده خود، گروه تئاتر «شایار» را تشکیل داد.
نمایش «شهر آدم، شهر حیوان» نوشته و به
کارگردانی شهرام کرمی، اولین تجربه این گروه
برای کودکان و نوجوانان است.

کرمی معتقد است این نمایش، بیشتر مناسب
گروه نوجوانان است، ولی چون تعریف مشخصی از
نمایش‌های ویژه کودکان یا نوجوانان در دست
نیست و از طرف دیگر، چون این دو واژه همیشه در
کنار هم به کار می‌روند، گروه کودکان هم به جمع
تماشاگران این نمایش پیوستند که البته، چندان هم
نتوانستند با کار ارتباط بگیرند.

هدف گروه شایار، رسیدن به تجربه‌های تازه و
جدید در زمینه‌های بازیگری، کارگردانی، و
نمایشنامه‌نویسی است. ریشه اصلی نمایش «شهر
آدم، شهر حیوان»، به آثار پیشین خود، از جمله قصه
سیمرغ منطق‌الطیر عطار، «شهر قصه» نوشته بیژن
مفید و رمان «قلعه حیوانات» اثر جورج اورول
برمی‌گردد، اما کلیت آن، بنا بر تخیلات نویسنده
نمایشنامه و گروه، شکل گرفته است. جنبه مهم در
نگارش و اجرای این متن، وجهه انسانی و پیامی

نویسنده: سعید جلومرگی

مقاله سینمای کودک ما و شخصیت‌پردازی‌های کودکان، از نابه‌سامانی و پراکندگی رنج می‌برد. استفاده نامناسب سینماگر کودک از پیشینه تاریخی، فرهنگی، ملی و دینی تمدن ایرانی - اسلامی، محصور شدن سینمای کودک در حصار مقررات و مسئولیت‌های اداری، عدم شناخت صحیح سینماگران کودک، از دنیای خاص کودکان و نیازهای آنان و در پایان، نداشتن تعریفی جامع از سینمای کودک، از عوامل اصلی و اساسی ضعف در سینمای کودک است. اعمال سلیقه‌های شخصی و نظرهای گوناگون و تعاریف غلط، آثار سینمایی کودکان را به کلاف سردرگمی تبدیل کرده که سازنده و مخاطب آن، هر دو در بلا تکلیفی به سر می‌برند. کودک، موجودی است که از آلودگی‌ها به دور است. آسمان اندیشه‌اش به رنگ آبی عشق است و ابرهای تیره ریا و ناپاکی را در آن راهی نیست. جایگاهی که اکنون سینمای کودک در آن قرار دارد، مطلوب و خواسته کودک امروز نیست.

✓ ایران، شماره ۳۱۲۱، مرداد ۱۳۷۸.

کتاب‌های تصویری خلاق کدام است؟
به انگیزه برگزاری چهارمین نمایشگاه بین‌المللی
تصویرگری کتاب‌های کودکان، تهران، پاییز ۱۳۷۸
نویسنده: آ. رامچاندان
مترجم: ف - ت

مقاله در سراسر جهان، تاکنون صدها کتاب تصویری کودکان منتشر شده است. از میان آنها، تنها چند کتاب منحصر به فرد، فراموش نمی‌شوند و به حیات‌شان ادامه می‌دهند. این کتاب‌ها را تنها با دید اصیل هنرمندان می‌توان مطرح کرد.

آفرینش یک کتاب اصیل تصویری، تا راه تکامل را ببیماید، در مرحله یک پژوهش بی‌انتهای باقی می‌ماند. تصاویر در کتاب‌های مصور کودکان، می‌توانند مانند دیگر شکل‌های هنری، خلاقه و اصیل باشند و لزومی ندارد که به مثابه هنر بازرگانی، به آنها نگریت. از راه خلق کتاب‌های تصویری، هنرور می‌تواند به جمع بینندگان، یعنی خردسالان دست یابد که در انتخاب‌شان، بارها پذیراتر و بی‌ریاتر از بزرگسالانند. سلیقه آنها از مرزهای ملتها و فرهنگ‌ها فراتر می‌رود. کودکان مانند بزرگسالان، در بند ارزیابی ارزش‌ها نیستند؛ هر چند

نمایش، با استفاده از سازهای تنبک و آکاردئون اجرا شده است. این نمایش، برای جذب بیشتر تماشاگر، از عناصر کاذب و تزئینی در صحنه سود نبرده و بیشتر سعی بر این بوده که کار یک اثر سنتی باشد تا یک نمایش شاد و موزیکال مدرن.

✓ آفرینش، شماره ۵۷۹، شهریور ۱۳۷۸.

برای کودک یا به بهانه او؟
یادداشتی بر نمایش «اگر گریه رو ببینم»، نوشته
«داود کیانیان» به کارگردانی «کیومرث حقیقی»
نویسنده: امین فرج‌پور

نقد کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، تنها محلی است که می‌توان به آثار آن، به منظور ارتباط و تأثیرگذاری بر طیف مخاطب کودک و نوجوان امید بست. آثار تولید شده در این کانون، از لحاظ نگرش و نحوه رویکرد به ارتباط با مخاطب، طیف وسیعی را در بر می‌گیرد.

حال برای بررسی نمایشی مانند «اگه گریه رو ببینم»، باید به این مسئله توجه داشت که آیا این کار برای کودکان است یا به بهانه کودکان؟

در این نمایش، استفاده از رنگ‌های شاد و چشم‌نواز در صحنه اول، هر کودکی را به دیدن تهییج می‌کند. عروسک‌های جدید و سایر عوامل اجرایی نیز گام اول را برای ایجاد این ارتباط تکمیل می‌کنند. دلیل قدرت این نمایش هم در این نکته است. اما نحوه پرداخت داستانی متن، از تقویت این روند، جلوگیری می‌کند. قسمت اول متن، مقدمه‌ای برای قسمت دوم است، اما در بازی قسمت اول، کنش‌ها و نیز مناسبات شخصیت‌ها مقداری گنگ و مبهم از کار در آمده است. ادامه نمایش، روندی منطقی را دنبال می‌کند. فضایی مفرح، با زیرساختی از سنت‌های فراموش شده و قدیمی. آشنایی کودک با این رسوم و نوعی زندگی سنتی خانوادگی، به طور تلویحی و غیرمستقیم، صورت می‌گیرد. اما در قسمت پایانی، دوباره پرداخت داستان با مشکل مواجه می‌شود و همه چیز متظاهرا نه و تصنعی می‌شود. با این همه، می‌توان این نمایش را جزو نمایش‌های خوب کودکان محسوب کرد.

✓ ایران، شماره ۳۰۹۱، تیر ۱۳۷۸.

اعمال سلیقه شخصی و تعاریف غلط؛ تیشه
بر ریشه سینمای کودک....
شخصیت‌پردازی در فیلم‌نامه‌ها و فیلم‌های ایرانی
«کودک»

که ارتباط با دنیای بچه‌ها هم کار آسانی نیست. مَهر تأیید بچه‌ها بر یک کتاب تصویری را نمی‌توان ملاک موفقیت آن اثر دانست. از آنجا که کودکان، هم زمان به انواع گوناگون آثار حساسیت نشان می‌دهند، تنها نقطه روشن این است که کودکان، یکنواختی و تکرار را دوست ندارند و آدم باید پیوسته در ارتباط با آنها نوآوری داشته باشد. دنیای تصویر که به فراسوی دنیای معمول هر روزه می‌رود، دنیای ممتازی است که کودکان در آن زیست می‌کنند و ادبیات خوب کودکان نیز ریشه از آن می‌گیرد. بیشتر بزرگسالان، کلید پا گذاشتن به این دنیا را یا گم کرده‌اند و یا به دور افکنده‌اند. کتاب‌های کودکان، فقط برای سرگرمی نیستند، بلکه امکان و وسیله کامل برای آموزش دیداری‌اند. این آثار باید به گونه‌ای باشد که کودکان، هم چنان که می‌بالند، بتوانند لذت ببرند و در میراث وطن خویش و جهان سهیم شوند.

✓ ایبرار، شماره ۲۱۳۷، شهریور ۱۳۷۸.

حمل کالایی به نام «تئاتر»

گفت‌وگو با «داود کیانیان»، مدیر تولید تئاتر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان درباره تریلی سیار نمایش مصاحبه‌کننده: امیر فرش‌اللهی

گفت‌وگو تریلی تئاتر کانون، پنج سال است که شهر به شهر، در همه استان‌های ایران برای مردم نمایش اجرا می‌کند. هدف از راه‌اندازی این طرح، بردن تئاتر به میان اقشار فقیر و فاقد امکانات، در مناطق مختلف کشور است. شهرستان‌هایی که سینما و سالن تئاتر ندارند، بیشتر به این پدیده فرهنگی نیازمندند. این تریلی تئاتر، چند سال پیش از انقلاب، به سفارش ایران در کشور آلمان ساخته شده است. بعد از انقلاب و در زمان جنگ، این تریلی به بیمارستان سیار تبدیل شد. پس از جنگ، در سال ۱۳۷۲ کانون، این طرح را مجدداً راه‌اندازی کرد. این تریلی تئاتر، هر سال، معمولاً به ۳ تا ۵ استان کشور فرستاده می‌شود. هر نمایش در هر استان، حدود ۶۰ اجرا دارد. همه گروه‌های نمایشی، اگر موضوع نمایش‌شان در ارتباط با کودکان و نوجوانان باشد و امکان اجرا در صحنه تریلی را داشته باشد، می‌توانند در تریلی تئاتر برنامه اجرا کنند. دستمزد گروه‌ها، از سوی مراکز استان پرداخت می‌شود و معمولاً تمام گروه‌ها به یک میزان دستمزد می‌گیرند.

تماشاگران در شهرستان‌ها، از نمایش‌های تریلی کانون بسیار استقبال می‌کنند و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، در فکر زیاد کردن تریلی‌های نمایش است.

✓ ایبرار، شماره ۱۲۸۵، تیر ۱۳۷۸.

گذری کوتاه بر چگونگی گرایش کودکان و نوجوانان به کتابخوانی

مقاله مطالعه، جریانی است که پژوهشگر با تمرکز فکر در مطالب اثری، بدون کمک گرفتن از منابع دیگر، سطح فکر خود را ارتقا می‌دهد. تجربه نشان داده است که هر چه کتاب بیشتری در اختیار بچه‌ها قرار بگیرد، کتابخوانی در میان آنان با سرعت بیشتری رواج می‌یابد. تهیه و تأمین کتاب خوب و مناسب، مسئله‌ای بسیار مهم است و البته کار ساده‌ای نیز نیست. در این راه، کتابخانه مدارس نقش مهمی در به وجود آوردن عشق به مطالعه ایفا می‌کند. افزایش نرخ مطالعه و کتابخوانی در بین کودکان و نوجوانان، فراهم کردن زمینه‌های مساعد را می‌طلبد. رعایت نکاتی چون افزایش کتاب‌های مورد علاقه و نیاز کودکان و نوجوانان در کتابخانه‌های مدارس و عمومی، تنوع موضوعات و تعدد کتاب از هر عنوان، در اختیار قرار دادن کامل کتاب به بچه‌های دبستانی، تعدیل قوانین و مقررات در کتابخانه‌های مدارس، صدور کارت زیبا و جذاب برای اعضای کتابخانه، در دسترس بودن کتاب‌ها در کتابخانه برای بچه‌ها، استفاده از تصاویر جذاب در کتابخانه و تعویض هر از چند گاه آنها و در دسترس بودن محل کتابخانه در مدارس، شاید بتواند کمیت مطالعه را فزونی بخشد، هر چند که بالا رفتن نرخ مطالعه، اگر همراه با کیفیت نباشد، مطالعه‌کننده از مطالعه خود بهره‌ای حاصل نمی‌کند و جامعه را به هدف و مقصود متعالی رهنمون نمی‌سازد.

✓ جوان، شماره ۱۲۲، مرداد ۱۳۷۸.

داوری، دموکراسی و باقی قضایا

گفت‌وگو با «علی کاشفی»، کارشناس مطبوعات کودک و نوجوان، درباره انتخاب ۲۰ نویسنده برتر ادبیات کودک و نوجوان مصاحبه‌کننده: حمید بابوند

گفت‌وگو پس از انتخاب آثار برگزیده ۲۰ سال ادبیات داستانی، قرار است ۲۰ نویسنده برتر، در حوزه ادبیات کودک و نوجوان معرفی شوند. این حرکت، از

مفاهیم ملموس زندگی، در تک تک نوشته‌های سیلور استاین به چشم می‌خورد.

✓ خرداد، شماره ۲۰۱ و ۲۰۲، مرداد ۱۳۷۸.

گفت‌وگو با «محمود حکیمی»، پژوهشگر، مؤلف و مترجم: **به بهانه انتشار هفدهمین جلد تاریخ تمدن، ویژه نوجوانان و جوانان**

گفت‌وگو محمود حکیمی، یکی از پرکارترین نویسندگان مذهبی در ایران و در حال تدوین مجموعه چندین جلدی تاریخ تمدن، ویژه نوجوانان و جوانان است. «سوگند مقدس»، «سلحشوران علوی» و «فلسطین آزاد می‌شود» برخی از آثار مذهبی ویژه نوجوانان وی پیش از انقلاب است. محمود حکیمی در آن سال‌ها، برای جلب نوجوانان و جوانان به مسایل سیاسی و مذهبی، از طریق داستان‌نویسی، تلاش بسیاری کرده و در سال‌های بعد از انقلاب، بیشتر به تألیف و ترجمه کتاب‌های تاریخی و علمی پرداخته است. به عقیده او آموزش درست تاریخ، انسان را دردمند و آرمان خواه می‌کند و از بی‌تفاوتی در می‌آورد. مطالعه بدون روش علمی کتاب‌های تاریخی، موجب می‌شود جوانان برداشتی مبهم و مسفوش از زندگی کسانی که در گذشته می‌زیسته‌اند، در ذهن داشته باشند. آشنایی با تاریخ تمدن، در واقع آشنایی با سیر تکامل بشری است. آشنایی نوجوانان با سیر تکامل بشری، فواید بسیار دارد که مهم‌ترین آنها شکوفا شدن قدرت خلاقیت و نوآوری است.

کتاب‌های تاریخی اغلب، به شرح وقایع بسنده می‌کنند و در نتیجه، ذهن جوانان تنها با انبوهی از تاریخ تولد یا مرگ و... انباشته می‌شود. در حالی که معلم و نویسنده کتاب‌های تاریخی برای نوجوانان و جوانان، باید تلاش کند که جوانان در اندیشه یافتن علل و ریشه‌های حوادث تاریخی باشند. تاریخ نگارانی که بتوانند در انزهان جوانان پرسش‌های تازه پدید آورند. تاریخ نگاران موفقی هستند. تاریخ، انسان را به پرسندگی و پژوهش وامی‌دارد و از او یک «انسان پژوهشگر» می‌سازد؛ چرا که تاریخ، بهترین آموزگار جوانان است.

✓ صبح امروز، شماره ۲۰۸، شهریور ۱۳۷۸.

بهای مستقل ماندن
گفت‌وگو با «محمد محمدی»، داستان نویس و پژوهشگر ادبیات کودکان

آن جهت کار پسندیده‌ای است که به جای یک اثر، کل کارنامه هر نویسنده یا شاعر کودک و نوجوان را بررسی می‌کند. اما این کار، مستلزم طراحی یک نظام دقیق و کارشناسانه است. انتخاب داوران، توسط اعضای انجمن نویسندگان کودک و نوجوان انجام خواهد شد که این خود، یک حُسن است. اما نکته قابل تأمل، این است که این انجمن، چه از نظر کمیت و چه از نظر تنوع آراء، جلوه کاملی از تمام نویسندگان کودک و نوجوان نیست. بسیاری از چهره‌های مطرح ادبیات کودک و نوجوان، هنوز در این انجمن عضو نشده‌اند.

از سوی دیگر، ظاهراً این انتخاب کاملاً آزاد نیست؛ یعنی هیأت مدیره به تشخیص خود، فهرست ۱۲ نفره‌ای را پیشنهاد می‌کند تا نویسندگان از میان آنان، هفت داور اصلی را برگزینند. البته آنها مجازند نام‌هایی را که خودشان نیز می‌خواهند، به فهرست اضافه کنند. ضمناً داوران مقدماتی نیز که با توجه به حجم آثار، تأثیر تعیین کننده‌ای خواهند داشت، انتخابی نخواهند بود، بلکه توسط داوران نهایی که در حقیقت، داوران برگزیده هیأت مدیره هستند، انتخاب خواهند شد. این به نظر، نوعی سوء استفاده از دموکراسی است. چنین سوء استفاده‌هایی می‌تواند تأثیری بدتر از انتسابی بودن داوران داشته باشد.

✓ جوان، شماره ۱۶۲، شهریور ۱۳۷۸.

«اگر پرنده‌ای، سحرخیزترین پرنده باش»
نگاهی به افکار و آثار «شل سیلور استاین»
نویسنده: مریم ابراهیمی

نقد «شل سیلور استاین»، نویسنده آمریکایی، هنری قابل تقدیر دارد و آن، بیان بزرگترین مفاهیم اجتماعی و انسانی، در کوتاه‌ترین عبارت و کوچک‌ترین تصاویر است. سیلور استاین، با تصاویر و نوشته‌هایش، رو به روی ما می‌نشیند و حرف‌های ناگفته درون‌مان را به راحتی بیان می‌کند. اینکه درس‌های بزرگ سیلور استاین، چگونه در قالب کتاب‌های کودکان مطرح شده، خود جای تأمل دارد. مفاهیمی که گاه باید سال‌های جوانی هم گذشته باشند تا عمق‌شان درک شود. سیلور استاین مفاهیم معمول، عرفی، مسلج و آشنای دنیای امروز را به دیده تردید می‌نگرد و به کودکان می‌آموزد که می‌توان به آنها از زاویه دیگری نگریست، زیر بارشان نرفت، با آنها مقابله کرد و تغییرشان داد.

مصاحبه‌کننده: آریانا اصلانی‌فرد

شکوفایی نسل‌های خردسال، شناخت واقعیت‌های زندگی در روستا و نیز مطالعه زیاد، سه عامل عمده در شکل‌گیری فعالیت‌های او بودند.

حاصل این معاشرت‌ها و مسافرت‌ها با روستاییان، به صورت کتاب «افسانه‌های آذربایجان» منتشر شد.

«صمد» در سال ۱۳۳۸ برای ادامه تحصیل در رشته زبان و ادبیات انگلیسی، وارد دانشکده ادبیات تبریز شد. در آن مکان، او پیوند نزدیک‌تری با محافل روشنفکری و نویسندگان پیدا کرد و با «غلامحسین ساعدی» و «جلال آل احمد» آشنا شد. این آشنایی‌ها موجب شد که او در زمینه نویسندگی بیشتر تلاش کند. او نویسنده‌ای بود که در شکل‌گیری ادبیات اجتماعی کودکان ایرانی، سهم قابل توجهی داشته و به هنر قصه نویسی در کشور ما، عمق بیشتری بخشیده است.

قصه‌های بهرنگی، رنگ و بوی خاصی دارند و بین‌کارهای او و قصه‌ها و افسانه‌های قبلی‌ان او، تفاوت محتوایی و حتی ساختاری به چشم می‌خورد. در این قصه‌ها، سختی‌های زندگی و زشتی‌های اجتماعی، با لطافت افسانه‌ها درهم می‌آمیزد و جدی‌ترین مسائلی جامعه، با تخیلات زیبا پیوند می‌خورد.

متأسفانه، عمر «صمد» مجال تلاش بیشتر را به او نداد. «صمد» در شهریور ماه ۱۳۴۷ هنگام شنا در آب‌های ارس غرق شد.

□ ماهنامه‌ها

✓ جهان کتاب: سال چهارم، شماره ۹ و ۱۰، تیر ۱۳۷۸.

کاری پرهزینه ولی ناموفق

نویسنده: زهره قاییبی

نقد دایرةالمعارف کودکان و نوجوانان، از انتشارات پیام آزادی است. مترجم این کتاب، قاسم قالیباف، بخش ایران را نیز تألیف و به آن اضافه کرده است. بخش اسلام این دایرةالمعارف نیز تألیف جواد محدثی است.

کودکان و نوجوانان نیز مانند بزرگسالان، برای دست یافتن به اطلاعات اساسی درباره موضوعی خاص، به کتاب‌های مرجع نیازمندند. یک گروه از کتاب‌های مرجع مورد نیاز کودکان و نوجوانان، فرهنگنامه‌ها هستند.

متأسفانه، چاپ کتاب‌های مرجع، به ویژه

گفت‌وگو مستقل بودن یعنی صاحب فلسفه بودن و دنباله رو نبودن. استقلال نویسنده، به فلسفه‌ای که به آن معتقد است، بستگی دارد. اگر نویسنده فلسفه‌ای محکم، قابل دفاع و انسانی داشته باشد، در هر وضعیتی می‌تواند استقلالش را حفظ کند. در عرصه ادبیات کودکان ایران، مستقل بودن سخت است، اما غیرممکن نیست. مستقل بودن را نباید از کسی یا جایی گدایی کرد. برای مستقل بودن باید به قلم سوگند خورد. اما پیش درآمد این سوگند، آگاهی است. افقی که نویسنده‌های مستقل می‌بینند، افق مردم است. وابستگی، خلاقیت را در معرض فساد و انهدام قرار می‌دهد. وقتی که نویسنده مجبور شد به سبب این وابستگی‌ها، اصول انسانی را زیر پا بگذارد، به طور طبیعی، ذهن را به رخوت و سستی می‌کشد. هر نویسنده‌ای باید تلاش کند که در کارش به فلسفه خاص خود برسد.

اکنون ادبیات کودک ایران، به مرحله‌ای از رشد رسیده است که دیگر بدون نظریه‌ای که راهنمای نویسندگان باشد، نمی‌تواند حرکت کند. مدت‌های مدیدی است که ادبیات کودکان در جهان توسعه یافته، بر دو بال «تخیل ناب» و «پژوهش سنگین» پرواز می‌کند. بنابراین، هر نویسنده‌ای در کارش، به پژوهش نیاز پیدا می‌کند.

✓ **مشهوری**، شماره ۱۹۲۳، شهریور ۱۳۷۸.

صمد بهرنگی؛ قصه‌نویسی برای کودکان

نویسنده: احمد بیانی

مقاله «صمد بهرنگی» در تیرماه ۱۳۱۸ در محله چرانداب تبریز، در یک خانواده محروم و پُر اولاد به دنیا آمد. «صمد» در چنین شرایط فقر زده‌ای بود که: اندیشیدن به دیگری را آموخت و زندگی جمعی و عدالت‌جویی را به عنوان ارزش‌های قابل احترام پذیرفت. او از خودنمایی بیزار بود و از جلوه دروغین پرهیز داشت. به همین سبب، فقر خانواده خود را هیچ‌گاه کتمان نکرد. وضعیت خانواده و ضرورت اشتغال سریع، ایجاب می‌کرد که او به دانشسرای مقدماتی برود. در این دوره از تحصیل، آشنایی با دوستانی با هوش و درک بالا و هم چنین، مطالعه برخی نشریات وزین، به او امکان داد تا ذهنیت عمیق‌تری از مسائل ادبی و اجتماعی پیدا کند. پرداختن به شغل معلمی در روستا و پی‌گیری و

براساس نظم الفبایی انگلیسی کنار هم قرار گرفته‌اند. متأسفانه ترجمه اثر با شتاب‌زدگی و عدم آگاهی انجام شده و برگردان بسیاری از واژه‌ها، نادقیق و نادرست است. در ترجمه اسامی علمی انواع گونه‌های جانوری، در چندین مورد، معادل‌های نادرست ارائه شده است. ناشر در پیشگفتار خود متذکر شده که از اصل کتاب، قسمت‌هایی حذف و مطالبی به جای آنها اضافه گردیده است که با جست‌وجو در کتاب و دیدن مدخل ایران، این پرسش به ذهن می‌رسد که آیا این حذف و افزودن، بر پایه سلیقه‌های شخصی نبوده است؟!

✓ **جهان کتاب، سال چهارم، شماره ۹ و ۱۰، تیر ۱۳۷۸.**

از کرمان تا کجا؟

گفت‌وگو با «هوشنگ مرادی کرمانی»، درباره ترجمه آثارش

گفت‌وگو هوشنگ مرادی کرمانی، نویسنده برگزیده هیأت داوران جایزه هانس کریستین آندرسن است. در بیانیه این هیأت، این پیشنهاد مطرح شده بود که آثار مرادی کرمانی، به زبان‌های مختلف ترجمه و چاپ گردد و به بچه‌های سراسر جهان معرفی شود. آنها این نوشته‌ها را دارای برخی ارزش‌های خاص جهانی دانسته بودند که می‌تواند برای بچه‌های همه کشورهای مقید باشد. یکی از اعضای هیأت داوران آندرسن که از کشور اتریش آمده بود، کتاب «داستان آن خمره» را به یک ناشر اتریشی معرفی کرد و این کتاب به زبان آلمانی ترجمه شد. مترجم این اثر، خانمی ایرانی مقیم اتریش بود. روناتا ویش، نویسنده معروف اتریش نیز کتاب را ویرایش کرد و مقدمه‌ای بر آن نوشت. این کتاب به زبان‌های اسپانیایی، هلندی و فرانسوی نیز ترجمه شده است. از مرادی کرمانی، کتاب «چکمه» نیز به زبان آلمانی منتشر شده است. از قصه‌های مجید نیز چند داستان ترجمه و در مجله‌های کریکت (آمریکا) و اشپیک (سوئیس) به چاپ رسیده است. تلاش‌های دیگری برای ترجمه کتاب‌های مرادی کرمانی، به زبان انگلیسی و آلمانی، در حال انجام است که برخی از آنها در مرحله چاپ قرار دارد.

✓ **سلام بچه‌ها، سال دهم، شماره ۴، شماره مسلسل ۱۱۲، تیر ۱۳۷۸.**

بابا لنگ‌دراز، صداقت و مهربانی

نویسنده: پرییاز رئیس

نقد جین وبستر، نویسنده آمریکایی، در بیست و

فرهنگنامه برای کودکان و نوجوانان، در ایران سابقه و تجربه طولانی و وسیعی ندارد. اولین فرهنگنامه‌ای که برای کودکان و نوجوانان در ایران به چاپ رسیده، «فرهنگنامه» تألیف برتا موریس پارکر بود که در سال ۱۳۳۶ از سوی شرکت سهامی کتاب‌های جیبی، با همکاری انتشارات فرانکلین و امیرکبیر، در ۱۶ جلد ترجمه و منتشر شد.

پس از انتشار این فرهنگنامه، در مدت ۲۴ سال تا سال ۱۳۷۰ که اولین جلد فرهنگنامه تألیفی کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک منتشر شد، هیچ کوشش دیگری برای تألیف و ترجمه و چاپ فرهنگنامه کودکان و نوجوانان صورت نگرفت. تاکنون ۳ جلد از ۲۲ جلد فرهنگنامه کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک، به چاپ رسیده است. اخیراً فرهنگنامه دیگری به نام «دایرةالمعارف کودکان و نوجوانان» از سوی نشر چشم‌انداز یا انتشارات پیام آزادی، منتشر گردیده است. در عصر اطلاعات، هر کوششی در راه پاسخگویی مناسب به نیاز مبرم نسل جوان، شایسته تقدیر است؛ به شرط آن که براساس تجربیات به دست آمده در ایران و جهان و به شیوه صحیح انجام شود. تهیه مطالب صحیح و دقیق و در عین حال، مناسب برای کودکان و نوجوانان که نیاز به کار کارشناسانه از سوی یک جمع متخصص دارد و در عین حال، سرمایه‌ای هنگفت را می‌طلبد، انتشار فرهنگنامه را به کاری دشوار تبدیل کرده است.

انتشارات پیام آزادی که مسئولیت انتشار دو جلد «دایرةالمعارف کودکان و نوجوانان» را بر عهده گرفته است، ترجمه دو جلد کتاب Children's Encyclopedia از انتشارات کینگ فیشر را مبنای کار خود قرار داده و با به کار گماردن یک مترجم، برای تمامی مدخل‌ها (در حوزه‌های مختلف علوم، تاریخ و جغرافیا و...) و یک مؤلف برای تألیف بخش اسلام، به این کار همت گماشته است. اما متأسفانه، ناشر برخلاف هدفی که ظاهراً دنبال می‌کرده، یعنی اطلاع‌رسانی دقیق به کودکان و نوجوانان، به دلیل نادیده گرفتن تجربیات به دست آمده در این زمینه و عدم استفاده از یک گروه متخصص و صاحب نظر، نتوانسته به نتیجه مطلوب خود دست یابد.

فرهنگنامه حاضر، برخلاف روش معمول تمامی فرهنگنامه‌ها، براساس نظم الفبایی فارسی، تهیه و تنظیم نشده، بلکه مدخل‌ها بدون تغییر و جابجایی،

چهارم ژوئیه سال ۱۸۷۶ میلادی، در ایالت نیویورک، از پدری ناشر و مادری ابدان که خواهر مارک تواین، نویسنده بانوق و مشهور بود، به دنیا آمد. او به جهانگردی و سیاحت و همچنین، نویسندگی علاقه بسیاری داشت. در فاصله سال‌های ۱۹۰۲ تا ۱۹۱۲ آثاری مانند «جری جوان»، «هایوری بسیار درباره پیتتر» و... از او انتشار یافت. «بابالنگ‌دراز» در سال ۱۹۱۲ منتشر شد. این اثر توانست در عین سادگی و بی‌آلایشی، احساسات بشردوستانه را در قلب‌ها برانگیزد. بابالنگ‌دراز در اصل، داستان زندگی یتیمی به نام «جروشآ آبوت» است که در پرورشگاهی زندگی می‌کند. او در طول هفده سالی که از زندگی‌اش می‌گذرد، پا از محوطه پرورشگاه و دبیرستان دهکده، فراتر نگذاشته است. جروشآ با نشان دادن ذوق ادبی و سرشت طنزگونه خود در قالب یک مقاله، توجه یک آقای متمول را به خود جلب می‌کند. این آقای ناشناس و مهربان، حاضر می‌شود مخارج تحصیل او را در دانشکده بپردازد تا بتواند به تحصیل ادامه دهد و استعداد نویسندگی خود را شکوفا کند.

گرچه «جروشآ» سختی‌ها و ناملایمات بسیاری را در زندگی تحمل کرده و می‌کند، اما هیچ گاه این مشکلات از شادی، زنده‌دلی و امیدواری او نمی‌کاهد. روحیه او آن قدر قوی است که اجازه نمی‌دهد بازتاب این مشکلات و محرومیت‌ها در وجودش، به صورت عقده در بیاید و مانع رسیدن او به اهداف آینده‌اش شود. او در سال‌های تحصیل در دانشگاه، تجربه‌های بسیاری می‌آموزد. با همکلاسی‌هایش ارتباط صمیمانه‌ای برقرار می‌کند. محیط زندگی اطراف خود را بهتر می‌شناسد و آرزو دارد فردی باشد که بتواند برای بهتر شدن وضعیت کودکان پرورشگاهی تلاش کند.

در پایان داستان، آقای ناشناس و مهربان، به یک جوان شوخ و سرزنده تبدیل می‌شود که اتفاقاً عموی یکی از دوستان جروشآست. در اینجا جین ویستر، چه پرمعنا نشان می‌دهد که سرنوشت با قلب‌های مهربان، مهربان است و شاید راز بابالنگ‌دراز در همین صداقت، دوستی و مهربانی باشد.

✓ سلام بچه‌ها، سال دهم، شماره ۵، شماره مسلسل ۱۱۲، مرداد ۱۳۷۸.
داستان نویسی قدم به قدم، گشایش داستان یا چگونه داستان را شروع کنیم؟ (قسمت دوازدهم)

نویسنده: مغففر سالاری

مقاله گفتن و نوشتن، پلی است برای برقراری ارتباط مفهومی با دیگران. این پل باید محکم، استوار، زیبا و آراسته باشد. سوژه زیبا و جذاب و بیان و پرداخت هنرمندانه، دو عامل جذابیت داستان هستند. البته، برای بیان هنرمندانه، باید از فنون داستان نویسی و فنون مربوط به نثر بهره گرفت. واحدهای کوچک کلمه و جمله، نثر و بافت داستان را تشکیل می‌دهند. بافت نثر، در کنار دو عامل دیگر، یعنی نوع دریافت و شیوه بیان هنرمند، «سبک» خاص او را به وجود می‌آورد. جمله‌های کوتاه و غیرمرکب، بافتی ریز و مینیاتوری و جمله‌های مرکب و بلند، بافتی درشت را پدید می‌آورند.

جمله‌های گشایش و آغاز داستان باید کوتاه، ساده و گویا باشند. جمله‌های کوتاه، مانند لقمه‌های کوچک که راحت جویده و بلعیده می‌شوند، به راحتی خوانده و فهمیده می‌شوند. ساده و رسا بودن واژه‌ها و ترکیب و ترتیب درست قرار گرفتن آنها، از ابهام و گنگی جمله جلوگیری می‌کند. در مقابل، جمله‌های بلند یا مرکب، شبیه نخ‌های بلند و رنگارنگ هستند که با وزش اندک نسیمی، درهم پیچیده و به کلافی سردرگم تبدیل می‌شوند.

✓ سلام بچه‌ها، سال دهم، شماره ۶، شماره مسلسل ۱۱۴، شهریور ۱۳۷۸

گپ‌ی کوتاه و صمیمی با آتوسا صالحی

مصاحبه کننده: سپیدسید هاشمی

گفت‌وگو آتوسا صالحی، شاعر کودکان و نوجوانان، ابهام را در شعر دوست دارد. به عقیده او، شعر باید تا حدودی پیچیده باشد و چندبار خوانده شود.

او می‌کوشد اندیشه را به گونه‌ای در شعرش وارد کند، اما نه با بیانی مستقیم، بلکه با استفاده از عناصری مانند تصویرپردازی، افسانه‌ها و یا بازی‌های کودکانه. به نظر او، کمبود اندیشه در شعر شاعران امروزی، به دلیل صرف نکردن دقت و وقت کافی در شعر و جدی نگرفتن آن است.

صالحی، کتاب‌های «ترانه‌ای برای باران»، «دریای عزیز» و «ماجراهای جیرک و جورک» را زیر چاپ دارد.

✓ سلام بچه‌ها، سال دهم، شماره ۶، شماره مسلسل ۱۱۴، شهریور ۱۳۷۸

گپ‌ی کوتاه و صمیمی با ناصر کشاورز

گفت‌وگو شعر ناصر کشاورز، ساده است. در واقع زبان او، زبان ساده‌ای است. او نه شعر کودک می‌گوید و نه شعر نوجوان. نوع شعر او، بستگی به لحظه‌ای دارد که شعر می‌گوید؛ گاهی شعر، شعر کودک می‌شود و گاهی شعر نوجوان.

به عقیده او، برای کشف اندیشه در شعر، باید تخصصی به آن نگاه کرد، نه با نگاه معمولی.

ممکن است یک شعر خیلی ساده به نظر بیاید، مثل شعرهایی که برای خردسالان گفته می‌شود؛ اما اگر قرار است اندیشه‌اش کشف شود، باید با ابزار تخصصی شعر همان گروه سنی، به دنبال آن رفت. معمولاً غالب شعرها این اندیشه را ندارند. گاهی این شعرها طوری هستند که با اینکه هیچ حرفی ندارند، ولی تفکرآمیز می‌نمایند. اگر شاعر به دنبال اندیشه باشد، این اندیشه معمولاً، خود به خود در شعرش می‌آید، نه اینکه او سعی کند.

کتاب‌های «هر چه هستی بهترین»، «سیب جان! سلام»، «فرشته‌ای از آسمان» و... از او زیر چاپ است.

✓ سلام بچه‌ها، سال دهم، شماره ۴، شماره مسلسل ۱۱۲، شهریور ۱۳۷۸.

داستان نویسی قدم به قدم، گشایش داستان یا چگونه داستان را شروع کنیم؟ (قسمت سیزدهم)

نویسنده: مظفر سالاری

مقاله بحث ضرباهنگ یا ریتم، در داستان، شعر، فیلم، نمایش و به تناسب در هر هنر دیگری مطرح است و اهمیت فراوانی دارد. اینکه گفته می‌شود داستان یا فیلم، در جایی، گُند پیش می‌رود و یا سرعت خوبی دارد، این به ضرباهنگ مربوط است.

اگر ضرباهنگ به خود داستان و ماجراهایش مربوط باشد، ضرباهنگ درونی داستان است، ولی اگر به برخی از ترفندها و تکنیک‌های نویسنده ارتباط داشته باشد، ضرباهنگ بیرونی داستان محسوب می‌شود.

از جمله چیزهایی که ضرباهنگ بیرونی را گُند می‌کند، توصیف مستقیم، پرداختن به ماجراها و شخصیت‌های فرعی و زائد و فاقد جذابیت، پُرگویی و انباشتن اطلاعات در یک گوشه از داستان است. حذف این موارد، به اضافه نثری سالم و روان، ضرباهنگ

بیرونی را بهبود می‌بخشد.

سورژه‌های جذاب، طرح استوار و جالب، زمینه زیبا، موقعیت پرکشش و شخصیت و فضای تأثیرگذار، از جمله چیزهایی است که ضرباهنگ درونی را پویا و متحرک می‌سازد. نحوه ساخت جمله و ردیف کردن جمله‌های کوتاه و بلند به دنبال هم، می‌تواند به نثر داستان و بافت آن، ضرباهنگی خاص بدهد.

ضرباهنگ در شعر، به سبب موزون بودن ترکیب‌ها و جمله‌ها، عنصری اساسی و آشکار است. اما در نثر داستان، ضرورتی ندارد از چنین وزن و ضرباهنگی استفاده شود، بلکه با نوعی وزن پنهان و لطیف می‌توان به نثر داستان، ضرباهنگی متناسب با ضرباهنگ درونی و بیرونی آن داد.

کوتاهی جمله، در قیاس با جمله‌های بلند داستان، به چشم می‌آید و خودنمایی می‌کند. اگر همه جمله‌های داستان کوتاه باشد، ضرباهنگ حاصل از آن، خسته‌کننده خواهد بود. همین طور اگر ضرباهنگ بیرونی یا درونی داستان، سراسر تند و یا گُند باشد، خواننده یا خسته می‌شود و یا دستاورد چندانی از داستان نخواهد داشت. بنابراین، باید هر عنصر و یا شگردی را در جای خود، مورد استفاده قرار داد.

تناسب میان ضرباهنگ درونی و بیرونی، باید همیشه حفظ شود. اگر ضرباهنگ درونی، گُند است، باید ضرباهنگ بیرونی را شتاب داد و چنان چه ضرباهنگ درونی، تند و جذاب است، باید با ضرباهنگ بیرونی گُند یا متوسط، از شتاب ضرباهنگ درونی کاست و به خواننده امکان داد که موقعیت، فضا، شخصیت، صحنه و... را به خوبی لمس کند. هنگام شروع داستان، ضرباهنگ درونی باید نسبتاً تند باشد و خواننده را به سرعت در جریان اصل ماجرا و موقعیت قرار دهد. چنین ضرباهنگ درونی تندی، تنها برای لحظه‌هایی خوب است و بعد از آنکه خواننده در جریان اصل ماجرا و یا موقعیت قرار گرفت، نویسنده باید هم چون با ضرباهنگ بیرونی گُند و یا متوسط، از شتاب داستان بکاهد و پارهای اطلاعات لازم را به خواننده بدهد.

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دهم، شماره ۹، تیر ۱۳۷۸.

پدر عصبانی است؛ فاصله بگیرید!

نویسنده: حسین شیخ‌رضایی

نقد کتاب «سر نخ در ویتزین» نوشته مصطفی

خرامان، از انتشارات حوزه هنری است. مجموعه «سر نخ در ویتترین»، شامل چهار داستان است که شخصیت اصلی یا قهرمان هر چهار داستان، پسران نوجوان هستند. تمام این قهرمان‌ها در خانواده‌هایی زندگی می‌کنند که شامل پدر و مادر است.

در داستان‌های این مجموعه، پدر، عنصری عصبانی، خشن و بی‌منطق است و این ویژگی، جنبه تثبیت شده‌ای در شخصیت او دارد. پدرهای این مجموعه، هیچ‌گاه نمی‌توانند احساسات درونی خود را برای اطرافیان‌شان، مخصوصاً برای مادر خانواده شرح دهند و در کل، فاقد منطق مکالمه هستند. از آنجا که تمام پدران این مجموعه، شخصیت یکسانی دارند، همه مادران هم به عنوان نقطه مقابل پدران در خانواده، دارای خصوصیتی یکسان هستند. در واقع مادران، نقش واسطه و میانجی را بین پدر و فرزندان بر عهده دارند و عاقلانه‌تر از پدرها عمل می‌کنند.

داستان‌ها به زندگی قشر و طبقه خاصی اختصاص ندارد. لذا خواننده نوجوان، ناخودآگاه فضای داستان‌ها را به کل جامعه تعمیم می‌دهد. هیچ کدام از قهرمان‌های داستان‌ها برای رفع پدرسالاری اقدام نمی‌کنند و این در حالی است که پدرسالاری، نقش اساسی و مهمی در پیشبرد هیچ یک از داستان‌ها ندارد.

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دوم، شماره ۲۰، تیر ۱۳۷۸.
زیبا اما بیگانه با کودک امروز
نویسنده: حسین شیخ‌الاسلامی

نقد «پریا» و «دخترای ننه دریا» دو شعر از احمد شاملوست که با تصاویر مهربان آمیخته، به صورت دو کتاب با شکلی جدید و جذاب، پس از سال‌ها دوباره منتشر شده‌اند. این اشعار به سال‌های ۱۳۳۶-۱۳۴۰ مربوط هستند و بیشتر، مسایل سیاسی روز آن زمان را مطرح می‌کنند.

اگر «پریا» شعری کودکانه اما سیاسی است، «دخترای ننه دریا» شعری سیاسی در لباس کودکانه است. ابتکارهایی در چاپ دوباره این اشعار به کار رفته که هم از نظر نحوه صفحه‌بندی و هم از نظر گرافیک، قابل تحسین و درخور توجه است. متأسفانه، کودک امروز، به علت فاصله گرفتن از جامعهٔ چهل ساله پیش، ممکن است معنای آن را نفهمد؛ هر چند که ظاهر کتاب‌ها برای کودکان بسیار جذاب باشد.

چاپ جدید این دو شعر، کوششی است شایان توجه، برای احیای دو شعر با مایه‌های فولکلوریک ایران زمین که روزگاری در دل گروهی از مردم جای داشته‌اند.

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دوم، شماره ۲۰، تیر ۱۳۷۸.
ادبیات کودک چیست؟
سخنرانی محمد محمدی، در همایش یک روزه ادبیات کودک و نوجوان

مقاله ادبیات پدیده‌ای است که اگر دقیق‌تر شکافته شود، در مقوله هنر می‌گنجد. هنر هم ساز و کارهای خیلی مشخصی در جامعه دارد. شعر و داستان، نقاشی و موسیقی، همه گوه‌ری در درون خود دارند که این گوه‌ر، سبب جذب انسان می‌شود و شاید بدون اغراق، پیچیده‌ترین پدیده معنوی زندگی انسان، همانا هنر باشد.

ادبیات از راه زبان شکل می‌گیرد. وظیفهٔ ادبیات، اصولاً پیش از اینکه تأثیرگذاری منطقی باشد، تأثیرگذاری عاطفی است. به عبارتی، اگر ادبیات نتواند تأثیرگذاری عاطفی داشته باشد، ادبیات نیست. یکی از راه‌های شناخت ماهیت ادبیات، تفکیک عناصر و بنیادهای آن است. ساختار یا ساختمان اثر، ارتباط زیبایی شناختن، عامل ارتباطی و شناخت‌شناسی، چهار بنیادی هستند که ادبیات از طریق آنها، با مخاطبان خودش ارتباط برقرار می‌کند. ادبیات دو نقش ادبی و اجتماعی دارد. ادبیات با این دو نقش، تأثیراتی روی ذهن مخاطب خود می‌گذارد و ممکن است به او الگوهای رفتاری خاصی بدهد. اما برای شناخت ادبیات کودکان، باید از این نقش‌ها فراتر رفت و به کارکردهای آن توجه کرد.

سرگرمی و بازی، حس زیبایی شناختی، تخیل و حس خیال‌پردازی و سامان‌دهی ذهنی و روان‌شناختی، از کارکردهای ادبیات کودکان هستند و در مجموع، می‌توان گفت: ادبیات کودکان عبارت است از هر گونه متنی که با چارچوب و طرح مشخصی، آگاهانه یا ناآگاهانه، برای کودکان آفریده شده باشد (محور ساختاری)؛ به صورتی که کودک با آن ارتباط برقرار کند (محور ارتباط‌شناسی) و این رابطه به برانگیختن احساسات و عواطف و پدید آمدن لذت زیبایی شناختی منجر شود (محور زیبایی‌شناسی) و تأثیرات خاص روحی و روانی روی کودک بگذارد و سبب رشد شناخت او شود

(تأثیر شناخت‌شناسی).

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دوم، شماره ۱۰، ۲۰ مرداد ۱۳۷۸.

از قاصدک تا آینه

نویسنده: محمود معتلای

نکته کتاب «شاعر قاصدک‌ها، راوی آینه‌ها» مجموعه اشعار و نوشته‌های دو کودک، به نام صوفی سادات و سیدحسن مصطفوی کاشانی، از انتشارات بهجت است. در این مجموعه، فضایی ساده، اما شاعرانه اتفاق افتاده است. دو کودک، با سال‌ها فاصله تا مقوله «شناخت»، هر آنچه را که از دل‌های کوچک و نگاه‌های زلال و صافشان سرچشمه می‌گیرد، به سپیدی کاغذ می‌سپارند. گوهر شعر، از زبان این شاعران خردسال که حساب‌شان را از بزرگترهای زمانه جدا کرده‌اند، در افقی ساده و انسانی، به تماشا گذاشته می‌شود و این پرسش را مطرح می‌کند که: به راستی دنیای کودکی، چگونه دنیایی است که در عین ظرافت و شکنندگی، می‌تواند به ساختاری این چنین پر قدرت و شکوهمند برسد؟

در چشم‌انداز صوفی، همه چیز به آسمان متصل است و تنها از این نردبان آبی بی‌انتهاست که شاعر از دیدن جهان سیر نمی‌شود. او با آوردن مکرر کلمه «ای کاش» دامنه آبی آرزو و حیرت خود را به رخ بزرگترها می‌کشد. او به اقتضای ذهن تازه و کاونده کودکان‌اش می‌داند که بزرگترها، غرق عبادات و روزمرگی‌های یکنواخت، زندگی کردن را فراموش کرده‌اند. اما او در شعرهایش، خیال مقاومت دارد. صوفی برای سامان دادن به حرف‌هایش، هیچ نیازی به تجربه‌های دیگران احساس نمی‌کند. الگوی او قاصدک است؛ ره گم کرده‌ای که بر بال نسیم آمده است. لحظه‌ای می‌توان چشمان خود را بست و حضور این کلمات را به شاعری بزرگ نسبت داد. صوفی در این مجموعه، علاوه بر شعر، تعدادی «یادداشت روزانه» و «قصه کوتاه» نیز دارد که هم چنان در حال و هوای شعر اوست. او که اکنون در ده سالگی خود ایستاده است، با ذهنی شاعرانه، جهان را سبک و سنگین می‌کند. شاعر قاصدک‌ها از چشم‌اندازی می‌نگرد که آینده کلمات، برایش قابل پیشگویی است.

حسین، برادر کوچک صوفی، در بیان عواطف و اندیشه‌های خود، از کارایی کمتری برخوردار نیست. اما توجه او به فضاهای داستانی، بیشتر از صوفی

است. حتی اشعار او نیز خط قصه را دنبال می‌کنند. او آینه‌وار در برابر مترسک‌ها، لاک‌پشت‌ها، کبوترها، مارها، چکش‌ها، پاندول‌ها و ابزار و اشیایی گوناگون می‌ایستد و با جان بخشیدن به آنها به یاری تخیلاتش، می‌کوشد جوابی برای سؤال‌های مهار نشدنی‌اش پیدا کند، اما تنها چیزی که بدون حیرت و کندوکاو می‌پذیرد و هیچ در صدد توجیه و تفسیر آن بر نمی‌آید، عشق به مادر است؛ عشقی که سرانجام، ذهن فیلسوف کوچک را به ذهن شاعری اصیل نزدیک می‌کند.

وقتی کتاب این دو شاعر خردسال را به پایان می‌بریم، احساس می‌کنیم نیروی نهفته در کلمات بیدار شده است. در حالی که بسیاری از شاعران بزرگسال، هم چنان در خواب زمستانی خود فرو رفته‌اند!

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دوم، شماره ۱۰، ۲۰ مرداد ۱۳۷۸.

ادبیات کودک و نوجوان در مطبوعات

سخنرانی محمدعلی شامانی، در همایش یک روزه ادبیات کودک و نوجوان

مقاله رابطه ادبیات کودکان و نوجوانان با مطبوعات کودک و نوجوان، رابطه پدر و فرزند است. ابتدا ادبیات بوده و سپس نشریات مربوط به کودکان به وجود آمده است. به یقین در اهداف، ادبیات کودکان و مطبوعات کودکان، اختلافی ندارند. تقریباً حرف‌های مشترکی دارند و خیلی به هم نزدیک‌اند. ادبیات کودکان می‌خواهد عواطف و احساسات را بارور سازد و رابطه هستی را با بچه‌ها به تعریف درآورد، دید تازه بدهد و شناخت کودکان را تقویت کند. به آنها دانش تازه‌ای در عرصه‌های مختلف بدهد و انس با کتاب ایجاد کند. مطبوعات کودک، علاوه بر اینها، سرگرمی‌ها و دانسته‌های جدیدی دارد که به بچه‌ها ارائه می‌کند و نیز به تقویت نگاه زیبایی شناخت و بالا بردن و ژرف‌تر کردن قوه تخیل آنها می‌پردازد. اینها همگی کارکردهای مشترکی است که در حوزه ادبیات و حوزه مطبوعات کودک به چشم می‌خورد. اما این دو، تأثیر دیگری نیز بر هم دارند؛ کسانی که در حوزه ادبیات کار می‌کنند، به ویژه بعد از انقلاب، در عرصه مطبوعات هم حضور دارند.

اشکال عمده‌ای که در مطبوعات وجود دارد، این است که سرعت عمل می‌خواهد و در پی تولید قوری

است و اصطلاحاً «روزنامه‌های» عمل می‌کند. علتش این است که می‌خواهند مجله و روزنامه زود به چاپ برود. حال باید دید در این نوع نوشتنی، نویسندگان این قدرت را دارند که دقیقاً مخاطب را بشناسند و نیازهایش را بررسی کنند و متناسب با آن، قلم بزنند و تأثیر بگذارند؟

متأسفانه، یکی از آفت‌های مطبوعات، حضور نویسندگان اتفاقی است؛ یعنی کسانی که برای یک بار آمده و رفته‌اند.

البته، مطبوعات به‌جای خود، حُسن‌هایی هم دارند. یکی اینکه جوانان جویای نامی که گمنام بوده‌اند، روزی با یک مقاله، شعر یا قصه که شاید هیچ وقت توفیق پیدا نمی‌کردند آن را کتاب بکنند، مشهور شده‌اند. و چه بسا کسانی با یک شعر در مطبوعات ظهور کرده‌اند و اما حرفی برای گفتن دارند.

یکی دیگر از مزیت‌های مطبوعات، این است که به روز هستند، در عرصه‌های مختلف کار می‌کنند، نسبت به کتاب قیمت کمتری دارند و به راحتی قابل تهیه هستند. با این حال، کتاب‌ها ماندگار هستند، ولی مطبوعات نه. کتاب تاریخ مصرف و مرز محدود ندارد، ولی در مطبوعات، محدوده جغرافیایی مطرح است.

مطبوعات نباید ساختار قالبی داشته باشند و خیلی سریع و مستقیم حرف بزنند؛ چرا که در ادبیات، حرف‌ها به صورت غیرمستقیم بیان می‌شود و مهم‌تر از همه اینکه باید خواست و نیاز واقعی کودکان و نوجوانان را شناخت و به آن بها داد.

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دوم، شماره ۱۰، ۲۰ مرداد ۱۳۷۸

اندر مضرات عقل

نویسنده: شهره کاندی

نقد «فانتزی شلغم و عقل» نوشته محمد محمدی، در پنج فصل تنظیم شده که در تمام فصل‌ها، راوی به صیغه اول شخص سخن می‌گوید. علت انتخاب این زاویه دید، آن است که شخصیت داستانی می‌تواند تجربیات شخصی، فعل و انفعالات درونی، حالات باطنی و حتی معلومات گذشته‌اش را راحت‌تر شرح دهد و برای این عمل، دیگر نیازی به فضاسازی با استفاده از شیوه‌های غیرمستقیم نیست و در نتیجه، دیالوگ‌ها از زبان اول شخص، طبیعی‌تر و صادقانه‌تر می‌نماید.

راوی داستان در فصل آغازین و پایانی، دخترکی است که با تخیل خود، تمام داستان را می‌سازد، اما در این میان، در سه فصل میانی، راوی تغییر جهت می‌دهد و نقش خود را به آدم برقی می‌سپرد. از آنجا که هر نوع روایتگری سرعت، وزن و دید خاص خود را دارد، این شگرد تنوع زیادی در درون‌نگری، ادراکات و حوادث داستان ایجاد می‌کند. در داستانی چنین موجز، مسلماً نویسنده به فصل افتتاحیه‌ای قوی و گیرا نیاز دارد. با وجودی که محمدی، افتتاحیه خوبی برای فانتزی خود نوشته، اما سطرهای اولیه آن گنگ و نامأنوس است.

در فانتزی شلغم و عقل، نویسنده در چهار فصل نخست، از «ساختار پوششی» مدد گرفته است. در ساختار پوششی، نویسنده ضمن حل و رفع مشکل شخصیت، مشکل بزرگتری را در همان صحنه ایجاد می‌کند.

اما محمدی، برخلاف معمول چنین داستان‌هایی که حرکت طرح در آنها حرکتی خطی است، آن را مدور و سیکل‌وار برگزیده است.

چهار فصل اول، با فصل آخر «ساختاری منفصل» دارد؛ یعنی بحران آدم برقی حل می‌شود و بعد بحران جدید یعنی بحران دخترک آغاز می‌شود. در ساختاری منفصل، همواره بین ایجاد یک مشکل و مشکل بعدی، فاصله کوتاه زمانی وجود دارد.

استفاده از استعاره و تشبیه، تصاویر خیال و نمادها به جای بهره‌گیری از جزئیات سلال‌آور و تصنعی، زبان اثر را غنا بخشیده است. داستان پُر است از رنگ؛ رنگی که از دید زیبایی‌شناختی جزء جدانشدنی از موضوع است و به کارگیری آن را ماهیت اثر تعیین می‌کند. فضاسازی‌های داستان نیز سرشار از تخیل، احساس و عاطفه است.

ویژگی بارز یک شخصیت، باید همیشه در طول داستان همراهش باشد. احساس عاطفه و بی‌عقلی آدم برقی، از ویژگی‌های بارز اوست که در جای جای اثر، این وجه عاطفی شخصیت او به خوبی نمایانده شده است.

نویسنده توانسته به خوبی، تقابل عقل و احساس را به نمایش بگذارد. در داستان، عقل به زیر سؤال می‌رود و اصالت به عاطفه داده می‌شود؛ چرا که با عقل، هیچ کینه و دشمنی و جنگی به صلح بدل نمی‌شود و تنها عشق و عاطفه، پیام‌آور صلح‌اند. محمدی در این داستان، از مکاشفه با تأخیر مدد

محواره‌های، شاید برای قصه‌گویی و ترانه سازی بد نباشد، ولی چنین زبانی لزوماً مخصوص شعر کودکان نیست.

در حسیطه کتاب کودک، اگر تصاویر، خیال‌پردازی‌های ذهنی، ترکیب‌ها و شاعرانه‌های سرایی‌هایی به چشم بخورد که نهن کودک برای درک آنها به معلم و تعلیم نیاز داشته باشد، آن کتاب، دیگر در حیطه کتاب کودک قرار نمی‌گیرد.

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دوم، شماره ۱۱، ۲۰ شهریور ۱۳۷۸.

شعر کودک

سخنرانی مصطفی رحماندوست، در همایش یک روزه ادبیات کودکان

کدام زید؟

نویسنده: نعیمه دوستدار

نکته کتاب «نه هر زیدی» نوشته ابراهیم حسن بیگی، از انتشارات درج است. این اثر، داستان‌واره‌ای است راجع به «زید بن حارثه»، از شخصیت‌های مشهور صدر اسلام و پسر خوانده پیامبر(ص). این کتاب، ضمن نقل گوشه‌هایی از زندگی زید در مراحل مختلف، به بیان نکات تاریخی مختلفی می‌پردازد.

نوشته، فاقد ویژگی‌های لازم برای قصه شدن است. یعنی آنچه می‌توان از آن به عنوان روح داستان یاد کرد، در آن وجود ندارد.

پرداخت نادرست وقایع، در کنار نثر عادی نویسنده، موجب شده است که اثر تنها در حد یک روایت کوتاه و معمولی از زندگی یک شخصیت باقی بماند. نویسنده، تقریباً از تمام آنچه در منابع تاریخی، راجع به «زید» نقل شده، در نگارش این اثر بهره گرفته، اما شخصیت زید، هم چنان ناآشنا و مبهم باقی مانده است. نام کتاب هم، تنها به ابهامات موجود در داستان افزوده است.

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دوم، شماره ۱۱، ۲۰ شهریور ۱۳۷۸.

نه چندان معاصر

نویسنده: بهزاد خسروی نوری

نکته «نامه‌هایی به باد» مجموعه داستان‌هایی از نویسندگان آمریکایی، برای کودکان و نوجوانان است. این مجموعه را «سلیا بارکرلو تریج» گردآوری و پروین علی‌پور، ترجمه کرده است. اغلب این داستان‌ها در نیمه اول قرن بیستم و برخی نیز در قرن نوزدهم می‌گذرد و در این میان، جای ادبیات معاصر آمریکا، برای کودکان و نوجوانان خالی

گرفته است. مکاشفه با تأخیر، کسب آگاهی شخصیت پس از یک عملکرده، حادثه، رابطه و... است. در این حال، شخصیت در هر جای داستان، به مطلب کوچکی دست می‌یابد، اما سرانجام، به طور کامل آن حقیقت را درک می‌کند. کشف با تأخیر، به این دلیل که رابطه‌ای بین گذشته و حال برقرار می‌کند و موجب پیوستگی داستان می‌شود، ارزشمند است.

✓ کتاب ماه کودک و نوجوان، سال دوم، شماره ۱۱، ۲۰ شهریور ۱۳۷۸.

شعر کودک

سخنرانی مصطفی رحماندوست، در همایش یک روزه ادبیات کودکان

مقاله حیطه هنر و ادب و علم، حیطه‌ای است که همیشه باید شاگردان معلم جلو بزنند؛ و گرنه متحجر می‌ماند. هر چند که در گذشته‌ها همیشه قله‌هایی پیدا می‌شوند که جزو آرزوهای شاگردان هستند که به آن قله‌ها برسند، اما واقعیت عظیم هستی، این است که همیشه هر کسی چند روزه نوبت اوست.

وقتی در حیطه ادبیات و هنر کودک و نوجوان، قلم و قدم می‌زنیم، چاره‌ای نداریم جز اینکه با فرکانس مورد قبول مخاطب حرف بزنیم. ادبیات کودک اگر کمی رها شود، دیگر ادبیات نیست؛ مجموعه خواندنی‌ها یا نخواندنی‌هایی است که به اسم کودکان چاپ شده و نویسنده و شاعر و معلم را به ابتذال دعوت کرده است. این به ابتذال کشیده شدن، سه عامل دارد: اولین عامل، سطح پایین فرهنگ در خانواده است. دومین عامل، احساسی بودن بچه‌ها، کم بودن قدرت تعقل و تجربه است. بچه بیشتر با حس خودش انتخاب می‌کند تا با عقل خودش. و سومین عامل که این روزها خیلی آزاردهنده است، جیب کوچک بچه است. همین عوامل باعث می‌شود که کتاب‌ها و نویسندگان، به سوی ابتذال کشیده شوند. بسیاری از این کتاب‌هایی که امروزه در بازار کتاب شعر کودک مطرح شده، توسط شاعران واقعی سروده نشده است. در این کتاب‌ها، معمولاً نقاش یک الگوری خارجی را می‌گیرد و نقاشی می‌کند و سپس به ضرب و زور، کلماتی را با وزن ناقص سر هم می‌کنند تا شعری درست شود!

هر کلام موزون و مقفایی شعر نیست؛ حتی اگر این کلام موزون، با به کارگیری زبان محاوره‌ای و عامیانه، نوعی صمیمیت ایجاد کند. زبان شکسته و

است. پیام داستان در انتها، بسیار صریح مطرح شده و استفاده اندک از شگردهای هنری، بر شعاری بودن آن افزوده و از کیفیت اثر کاسته است.

با اینکه داستان، در حوزه علمی - تخیلی شکل می‌گیرد، اما چون شخصیت‌های پیچیده آن درست تصویر نشده‌اند، از واقع‌نمایی کل داستان کاسته شده است. زبان داستان هم، به دلیل مشکلات دستوری و یکدست نبودن، از فقدان انسجام رنج می‌برد.

□ فصلنامه‌ها

✓ **کلیاتک**، سال پنجم، شماره ۲، تابستان ۱۳۷۸.
آشنایی با ادبیات کودکان: ارایش کستنر
 نویسنده: پریسا مهجور

مقاله ارایش کستنر، شاعر و نویسنده آلمانی، در ۲۲ فوریه ۱۸۹۹ در خانواده‌ای پیشه‌ور، در شهر «برسین» به دنیا آمد.

او در دوران تحصیل در دانشگاه، مدتی سرگرم کار روزنامه‌نگاری شد، ولی بعد به ادبیات روی آورد و ضمن مقاله‌نویسی و چاپ نوشته‌هایش در روزنامه، به دریافت دانشنامه دکترای ادبیات نائل شد.

نخستین کتاب ارایش، با استقبال فراوانی رو به رو گشت و همین سبب شد که او نویسنده‌ای را شغل اصلی خویش بداند و طی سالیان بعد، تعداد زیادی کتاب داستان، به ویژه در زمینه ادبیات کودکان و نوجوانان بنویسد. در سال ۱۹۶۰ به پاس مجموعه آثاری که برای کودکان و نوجوانان آفریده بود، موفق به دریافت جایزه هانس کریستین آندرسن شد. آثار کستنر، ویژگی‌های خاصی دارد. او خواسته‌ها و روحیات کودکان و نوجوانان را به خوبی می‌شناسد و احساسات آنان را درک می‌کند. کستنر موضوع‌هایی را بر می‌گزیند که برای کودکان جذاب و دلنشین و در عین حال آموزنده است. حرف‌هایش را به زبان کودکان و از دهان قهرمانان آثارش که اغلب کودک و یا نوجوان هستند، بیان می‌کند. آن گونه که تخی پند و اندرز از آنها احساس نشود و در عین حال تجربه‌ای ناب برای زندگی باشد. در اغلب آثار کستنر، نویسنده حضور مستقیم و مؤثری در مقدمه داستان دارد و با مخاطب اصلی داستانش (کودک یا نوجوان) صحبت می‌کند.

شخصیت‌مادر در آثار کستنر، دارای

است. از دوازده اثر چاپ شده در این مجموعه، نه داستان مربوط به گروه سنی نوجوان و سه اثر قابل استفاده برای کودکان است. به لحاظ نوع ادبی، نامه‌هایی به باد، شامل سه داستان واقعی، دو افسانه کهن و هفت فانتزی است. داستان‌های این مجموعه، عموماً درونمایه آموزشی - اخلاقی دارند. با توجه به این که هر نویسنده‌ای زبان و لحن ویژه خود را داراست، بهتر بود مترجم به انتقال آن اهتمام می‌ورزید. در حالی که علی‌پور، همه داستان‌ها را با لحن و زبانی یکسان به فارسی برگردانده است. علاوه بر این، در بسیاری از داستان‌ها، مترجم می‌توانست از عبارات ساده و روان و در عین حال، عمیق و پرمعنا استفاده کند و به پیچیدگی و تعقید زبانی دچار نشود.

✓ **کتاب ماه کودک و نوجوان**، سال دوم، شماره ۱۱، ۲۰ شهریور ۱۳۷۸.

گفتن یا نشان دادن؟
 نویسنده: فرانک داکر

نقد کتاب «ایستگاه میر» نوشته ویولت رازق‌پناه، از انتشارات آینه آثار است. «میر» نامی آشنا برای دوستداران علم و خوانندگان اخبار روز است و این اولین بار نیست که علم، موضوع ادبیات داستانی قرار گرفته است.

در داستان «ایستگاه میر» دانشمندان جهان برای حل بحران کره زمین که رو به اضمحلال و نابودی می‌رود، دست همکاری به سوی نوجوانان دراز کرده‌اند و نوجوانانی که در المپیادهای مختلف، به رتبه اول دست یافته‌اند، پس از آموزش‌های مقدماتی، راهی ایستگاه میر می‌شوند تا راهی برای نجات کره زمین بیابند. آن جا پس از مدتی، به این نتیجه می‌رسند که پیام صلح، دوستی و مودت می‌تواند بحران را حل کند. پس از پخش پیام، مردم با استقبال شایانی که از پیام نوجوانان می‌کنند، دسته دسته، همبستگی خود را اعلام می‌دارند.

متأسفانه، تکلیف خواننده با این اثر معلوم نیست. آیا این طرح در حیطه داستان می‌گنجد یا گزارش و یا سفرنامه؟! اگر داستان است، از عناصر آن مانند شخصیت‌پردازی، تصویرسازی و... بهره کافی نبرده و اگر گزارش سفر است که این خلاف مقصود نویسنده و نیز توقع خواننده است.

در کتاب، وجه آموزشی بروجه ادبی غلبه یافته

تجربه‌های کودکی‌دستانی: داستان نویسی و خلق آثار نمایشی

مترجم: مهناز آربین فرد

مقاله نویسنده، پیش از جمع‌بندی عقاید و احساساتی که می‌خواهد بیان کند، قادر به نوشتن نیست. نقاش هم بدون رنگ، فرم و مفهوم نمی‌تواند نقاشی کند و بازیگر نیز تا زمانی که کاملاً در قالب شخصیت نمایش فرو نرود، نمی‌تواند احساسات آن شخصیت را روی صحنه، برای دیگران نمایش بدهد. مهم‌ترین وظیفه مربی کودکان و نوجوانان، در زمینه خلاقیت هنری این گروه سنی، آن است که به آنها کمک کند تا مسایل پیرامون خود را با آگاهی و هشیاری ببینند. به بیان دیگر، کودکان باید نسبت به عواطف شخصی، حواس پنجگانه، تصورات و تخیلات حساس باشند و آنها را درک کنند.

بی‌تردید، تربیت قوه خلاقه کودکان، تابع فرمول خاصی نیست؛ اما می‌توان با پیروی از روش‌های ساده‌ای به کودکان کمک کرد تا منبع غنی عقاید و احساسات درونی خود را بشناسند. شیوه‌های گسترش این آگاهی، در چهار مرحله عمده، طرح و عنوان می‌شود: اول، حساسیت؛ یعنی آموزش کودکان برای حس کردن مطالب. دوم، تعبیر و تفسیر یا همان آموزش کودکان برای عمل کردن و بازی کردن، سوم، شمرده تلفظ کردن یا آموزش کودکان برای سخن گفتن و حرف زدن و بیان و ارتباط شفاهی و چهارم، ارائه؛ یعنی آموزش کودکان برای اجرای کارها و نمایش.

ویژگی‌های منحصر به فردی است. مادر از محرک‌های کستدر در نوشتن است. در بسیاری از نوشته‌های او، مادر نویسنده هم مطرح می‌شود که نویسنده با او یک رابطه عاطفی و عمیق دارد.

در بیشتر داستان‌های او، زاویه دید «دانای کل» یا «سوم شخص مفرد» است. او هم در کنار قهرمان اصلی حرکت می‌کند و هم بر تمام وقایع داستان احاطه دارد.

همان‌طور که اشاره شد، زبان آثار کستدر، ساده و بی‌پیرایه است. او در به کاربردن زبان، به اصطلاحات کودکان و واژه‌هایی که میان کودکان رواج دارد، توجه می‌کند. زبان کستدر، در عین سادگی عمیق و پرشور و باطنی نشاط‌آور آمیخته است.

در آثار کستدر، نکته‌های مشترکی وجود دارد به شیوه بیان و پل ارتباطی او با مخاطباتش مربوط می‌شود و در حقیقت، رمز موفقیت او نیز هست. از جمله مشهورترین آثار کستدر در زمینه کودکان و نوجوانان، می‌توان به کتاب‌های «امیل و کار آگاهان»، «امیل و دوقلوها»، «خواهران غریب»، «فلقی و آنتون»، «کلاس پرنده»، «سرزمین جادویی»، «ماجراهای فسقلی»، «مدرسه دیکتاتورها»، «ترافیک مرزی»، «آواز در میان صندلی‌ها»، «کنفرانس حیوانات»، «شیلدایی‌ها (مردم شیلدا)»، «وقتی که من بچه کوچکی بودم» و «دایی من فرانتس»، اشاره کرد.

✓ کلبانگ، سال پنجم، شماره ۲، تابستان ۱۳۷۸.